

○ حوزه انقلابی و مسئولیت‌های ملی و فراملی

مقام معظم رهبری در اسفند ۱۳۹۴، در دیدار مجمع نمایندگان طلاب و فضلاء حوزه علمیه قم، بحث حوزه انقلابی را به صورت جدی مطرح کردند و این که اگر حوزه، انقلابی‌نماند مشکلات زیادی گریبان‌گیر نظام خواهد شد و لازمه مصونیت نظام و انقلاب از خطر انحراف این است که حوزه و به ویژه حوزه قم، انقلابی بماند. با این پیش‌فرض، این پرسش مطرح می‌شود که مسئولیت‌های حوزه انقلابی چیست؟ برای پاسخ ابتدا مسئولیت‌ها را به سه بخش تقسیم کردیم: ۱. مسئولیت‌هایی که در سطح ایران، حوزه علمیه با آن‌ها مواجه است؛ ۲. مسئولیت‌هایی که حوزه در سطح جهان اسلام با آن‌ها مواجه است؛ ۳. مسئولیت‌هایی که در سطح نظام بین‌الملل و جهان با آن‌ها روبه‌روست؛ از این سه بخش گروه دوم و سوم مسئولیت‌های فراملی و از گروه اول مسئولیت‌های ملی را در برمی‌گیرد. با بازخوانی مباحث حول این سه بخش خواهیم دید که وضعیت ما اکنون چگونه است.

حضرت امام (ره) علاوه بر منشور روحانیت در آغاز درس‌های ولایت فقیه خودشان یک بحثی را مطرح نمودند که ما از چه ناحیه‌ای آسیب دیده و می‌بینیم. از آن سه نکته‌ای که ایشان مطرح فرمودند، یک نکته به حوزه مربوط می‌شود. ایشان فرمودند که لازم هست اسلام را به شکل کامل معرفی کنیم. اگر یک وقت، اسلام را کامل معرفی نکنیم از همان ناحیه صدمه می‌بینیم. از نظر ایشان اسلام کامل، شامل همه ابوابی که در کتب حدیث آمده است می‌شود. بنابراین همه قرآن و همه کتاب‌های حدیثی می‌بایست به طور دقیق و جدی مورد مطالعه و تبیین قرار گیرد. وی در پاسخ به این سؤال که آیا این قرآن در عصر غیبت نسخ شده یا نشده؟ می‌فرماید: کسی ملتزم به نسخ قرآن در عصر غیبت نشده است. حال اگر نسخ نشده، پس چرا به همه آیات قرآن پرداخته نمی‌شود و مورد توجه قرار نمی‌گیرد. قرآن، برنامه زندگی یک فرد مسلمان است، نه این که به بعضی از آیات اهمیت داده شود و از برخی دیگر غفلت گردد. آنجاست که ایشان نسبت سیاست اسلام به احکامی که غیر سیاسی است را حدود صد به یک می‌داند.

جهان‌شمولی دین اسلام و ابتدای حوزه انقلابی

اسلام دینی است که برای همه جهانیان آمده است و حوزه انقلابی، یعنی حوزه‌ای که دین را به شکل کامل معرفی می‌کند. این معرفی تنها برای ایرانیان و سایر مسلمانان نیست و همه جهانیان را در بر می‌گیرد. طبیعی است که در این تبیین و معرفی دین، هم بایستی به جامعیت دین توجه کرد و هم به زبان ارائه آن و نیز به اقشار و مخاطبانی که قرار است، دین به آن‌ها شناسانده شود. برای روشن شدن بحث مثالی می‌زنم که بدانیم وضع موجود ما

مسئولیت‌ها را به سه بخش تقسیم کردیم:

۱. مسئولیت‌هایی که در سطح ایران، حوزه علمیه با آن‌ها مواجه است؛ ۲.
- مسئولیت‌هایی که حوزه در سطح جهان اسلام با آن‌ها مواجه است؛ ۳.
- مسئولیت‌هایی که در سطح نظام بین‌الملل و جهان با آن‌ها روبه‌روست؛ از این سه بخش گروه دوم و سوم مسئولیت‌های فراملی و از گروه اول مسئولیت‌های ملی را در بر می‌گیرد.

با وضع مطلوب چقدر فاصله دارد. الان ما در حوزه علمیه قم چند مجله بین‌المللی وجود دارد که مباحث اسلام را در دنیا به شکل روزآمد یا ماهانه و یا حتی سالانه انتشار می‌دهند. با نگاهی به گذشته مشاهده می‌کنیم که نشریات و تریبون‌های بین‌المللی ما رشد زیادی داشته اما به خوبی آشکار است که فاصله زیادی تا وضع مطلوب داریم. منابع انسانی ما خوبند منتها مشروط بر این که برنامه‌ریزی کنیم و از این منابع انسانی بتوانیم به خوبی بهره‌مند شویم. بنابراین قدم اول تبیین و معرفی است، مرحله دوم فرهنگ‌سازی، ترویج و گفتمان‌سازی می‌باشد، یعنی آن اسلام جامع و کامل باید معرفی بشود. الان خیلی از هجمه‌ها به این که علم دینی و غیردینی نداریم، شروع شده است. این بحث‌ها را پیش می‌کشند که اصلاً آخوند خوب و حوزه خوب، حوزه‌ای است که کاری به سیاست و حکومت نداشته باشد. این نگرش‌ها گاهی شیطنت مخالفان است و گاهی ناشی از ناآشنایی این افراد نسبت به دین می‌باشد. برخلاف آن‌ها که دین را نهادی مانند سایر نهادها می‌دانند باید گفت که

جایگاه فرانهادی دین و رسالت ابزاری حکومت ها

جایگاه دین فراتراز این هاست، حضور مدنی دین نباید اینگونه تلقی شود که حضور سیاسی نداشته باشد. تأکید بر بحث رهبری و ولایت فقیه نشانگر جایگاه فرانهادی دین می باشد. بنابراین جایگاه دین فراتراز جمهوری اسلامی و فراتراز یک دولت است. همچنین دین فراتراز یک حکومت، مسئولیت های فراملی هم دارد.

دین وقتی در عرصه بین المللی و منطقه ای می خواهد حضور پیدا کند، البته هر مقدار که بتواند از ابزار دولت و حکومت استفاده می کند اما وابسته به آن ها نیست. ممکن است خیلی جاها هم نتواند از آن ابزار استفاده کند اما براساس حقوق بین الملل، رهبری رهبران دینی فراملی است. نظام کنونی حقوق بین الملل در مورد رهبران دینی، رهبری آنان را فراملی تلقی می کند. می گوید: رهبری آنها ملی نیست، بلکه فراملی است، همان گونه که کسی نمی گوید رهبری پاپ محدود به واتیکان است بلکه یک رهبری بین المللی می باشد.

اگر کسی بگوید ولایت فقیه مقید به قانون اساسی است و ولی فقیه، فقط جمهوری اسلامی را با این قانون اساسی، اداره کند و در ورای مرزهای جمهوری اسلامی نمی تواند بر مبنای قانون اساسی عمل کند، خوب در آن جا به عنوان یک رهبر دینی به وظایف و تکالیف خودش عمل می کند. چون در قانون اساسی جمهوری اسلامی آمده که دولت جمهوری اسلامی در امور دولت ها مداخله نمی کند.

بنابراین حوزه انقلابی، حوزه ای است که اولاً: دین را در مقیاس جهانی معرفی کند؛ فرد دین دار، خانواده دین دار، جامعه دین دار، دولت دین دار، تمدن دینی تا آن سطح باید ارتقا یابد. این پنج مرحله ای که مقام معظم رهبری فرمودند، مرحله آخرش فراملی است،

اسلام دینی است که برای همه جهانیان آمده است و حوزه انقلابی، یعنی حوزه ای که دین را به شکل کامل معرفی می کند. این معرفی تنها برای ایرانیان و سایر مسلمانان نیست و همه جهانیان را در برمی گیرد.

دین، نهادی در کنار نهادهای دیگر نیست که گفته شود تنها به حضور مدنی آن بسنده شود، مثلاً نهاد خانواده، نهاد بهداشت، نهاد تعلیم و تربیت، نهاد اقتصاد و نهاد حکومت داریم، دین و روحانیت هم در کنار این نهادها به حیات خودشان ادامه می دهند. این همان نگاه سکولاریزم است. در غرب کلیسا و مسجد داریم و نهاد دینی یک نهاد فعال است، منتها در کنار دیگر نهادها و در عرض نهادهای دیگر می باشد. درحالیکه در فرهنگ اسلامی، دین نهاد نیست، فرانهاد است، دین بالا سر این نهادهاست. این دین است که چترش بر حکومت، اقتصاد، تعلیم و تربیت، بهداشت و خانواده فراگیر است؛ یعنی خانواده براساس تعالیم دین شکل می گیرد، چنانکه انحلال خانواده هم براساس تعالیم دین است. در بحث اقتصاد. که بخش عمده کتاب های فقهی است. تعالیم دینی برجستگی زیادی دارد. در بخش تعلیم و تربیت، حکومت و سیاست نیز همین گونه است. در اختیار داشتن چنین ابزارهایی، این امکان را می دهد تا به این آیات قرآن: "تعاونوا علی البر والتقوی" و یا آیه: "لن يجعل الله للکافرین علی المؤمنین سبیلاً"^۲ عمل کنیم، و نیز بتوانیم عدالت را برپا کنیم. در این صورت دین نیز باید حضور مدنی داشته باشد.

یعنی از انقلاب اسلامی که بُعد ملی دارد شروع می‌شود بعد به نظام اسلامی که ابعاد فراملی دارد دست می‌یابد. در این صورت، دولت اسلامی در محدوده جمهوری اسلامی بُعد ملی پیدا می‌کند. البته خود نظریه دولت اسلامی بعد فراملی دارد و باید به گونه‌ای ارائه شود که در همه جا قابلیت تحقق داشته باشد.

از سوی دیگر، مرحله چهارم یعنی جامعه اسلامی نیز بُعد فراملی دارد، یعنی باید گفته شود جامعه اسلامی مربوط به یک محدوده جغرافیایی مثل ایران نیست بلکه مربوط به همه مسلمانان است، پس باید به دنبال شاخص‌هایی باشیم که فراگیر باشد. بیش از نود درصد آثار منتشر شده در حوزه دین، به دین فردی می‌پردازد، اما جامعه دین‌دار چگونه جامعه‌ای است و دولت دین‌دار چگونه دولتی می‌باشد؟ کمتر مورد توجه قرار گرفته است. پس جامعه اسلامی هنگامی گسترش یابد و عموم مسلمانان را در برگیرد به سطح پنجم یعنی بحث امت اسلامی و تمدن اشاره دارد. زمینه‌سازی برای همه این‌ها از مسئولیت‌های حوزه انقلابی است. از دیگران انتظاری نیست چون زیرساخت‌های فکری‌اش را ندارند، یعنی در دانشگاه‌های ما اصلاً زیرساخت‌هایی که برای تولید و آموزش این معارف به نسل جدید لازم است کمتر وجود وجود دارد. تحقق دولت و جامعه اسلامی و تمدن اسلامی نیازمند شناخت دانش و توانایی بهره‌مندی از قرآن و حدیث و فقه و اصول می‌باشد. کسانی که می‌خواهند در این راه گام بردارند همچنین باید اخلاق و کلام را بدانند، یا بامنطق، حکمت و رجال آشنا باشند. بنابراین توانمندسازی علوم اسلامی برای معرفی اسلام به شکل جامع از ضروریات حوزه انقلابی است. مقصود از توانمندسازی علوم، فقط علوم اسلامی که به طور سنتی در حوزه‌ها مرسوم

حضور مدنی دین نباید اینگونه تلقی شود که حضور سیاسی نداشته باشد. تأکید بر بحث رهبری و ولایت فقیه نشانگر جایگاه فرانهادی دین می‌باشد. بنابراین جایگاه دین فراتر از جمهوری اسلامی و فراتر از یک دولت است.

است نمی‌باشد بلکه علوم جدید که بر پایه مبانی دینی تولید می‌شود نیز علوم اسلامی به شمار می‌آید، مانند مطالعات سیاسی اسلامی که جزء علوم اسلامی است. همچنین مطالعات مدیریت اسلامی، مطالعات جامعه‌شناسی اسلامی و مطالعات تربیت اسلامی از شاخه‌های علوم اسلامی می‌باشند؛ البته وجه اسلامی این‌ها وجوه تجربی هم دارند و تجربه از نظر مکتب امام و رهبری امری معتبر است. بنابراین حوزه انقلابی براساس چنین نگرشی در تولید دانش دینی می‌تواند زمینه تحقق نظام، جامعه و تمدن اسلامی را فراهم سازد و در سطوح منطقه‌ای و جهانی گسترش دهد. بدین ترتیب تلاش برای تحول دانش و امتزاج آن با علم دینی از مسئولیت‌های مهم حوزه است، اما فراتر از آن، اقامه دین تنها بر پایه تبیین دین و ترویج آن نیست بلکه برپایی نظامات اجتماعی و سیاسی برای مسلمانان است و این همان دغدغه حوزه انقلابی است.

پی‌نوشت:

۱. مائده، آیه ۲.
۲. نساء، آیه ۱۴۱.